

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almenyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

L. Westerby:

Set og hørt!

*Set og hørt paa mine Rejser
under Verdenskrigen.*

Udgivet Marts 1916

L. Westerby:

Set og hørt!

*Set og hørt paa mine Rejser
under Verdenskrigen.*

Udgivet Marts 1916

Nordisk Bogtrykkeri.

INDHOLDSFORTEGNELSE.

I. Erindringer fra en Rejse... ..	Side	5
II. Mellem Donau og Rhinen	—	7
III. I Paris under Verdenskrigen... ..	—	13
IV. Set og hørt i Schweiz... ..	—	21
V. Flugten fra Fangelejren	—	25
VI. Veje, der skilles	—	31
VII. Uden Fædreland... ..	—	37
VIII. Smaa Begivenheder	—	41
IX. Berliner Stemninger I	—	43
X. Berliner Stemninger II	—	49

Erindringer fra en Rejse.

I DAGENE før det hurtigt berømte, men nu næsten glemte 3 Kongemøde i Malmø, opholdt jeg mig i Berlin. Spaltelange Artikler med fede Overskrifter i samtlige Aviser fortalte Læserne om denne Begivenhed, der optog Sindene i høj Grad.

Berliner Zeitung, der udgaar i et dagligt Oplag af over to Hundrede Tusinde Eksemplarer, var særlig henrykt ved at kunne meddele, at den danske Udenrigsminister var meget tyskvenlig. Man talte allerede om et allieret Skandinavien, og med tysk Grundighed fik Læserne meddelt, hvormange Soldater de tre nordiske Lande evnede at føre i Marken.

Herhjemme, ligesom i de andre skandinaviske Lande, kan vi jo heldigvis glæde os ved til Dagen i Dag at være forskaanet for Verdenskrigens Rædsler, og Tyskerne er sikkert ogsaa

nu paa det rene med, at ingen af de skandinaviske Lande ønsker at deltage i Verdensopgøret.

Hjemrejsen foretog jeg via Warnemünde med Dampfærgen. I Salonen paa øverste Dæk sad jeg i Samtale med nogle Landsmænd, da en fremmed Person, der hidtil var gaaet frem og tilbage, standsede og blandt andet meddelte de undrende Tilhørere, at Danmark intet havde lært af Begivenhederne i 1807 og endnu mindre af Krigen i 1864, da det var Englændernes Pligt at komme Danmark til Hjælp i Medfør af Londoner Traktaten af 8. Maj 1852.

Jeg tillod mig at indvende, at denne Traktat næppe tog videre Sigte end visse Bestemmelser vedrørende Arvefølgen for den mandlige Linje af det glücksburgske Hus.

Denne Landsmand, der i en Aarrække har opholdt sig i Rhinprovinsen, blev afvist af mit Selskab, og saavel han som vore tyskvenlige Forfattere, har sikkert efterhaanden faaet Forstaaelsen af, at det er et lidet taknemligt og lidet ærefuldt Hverv at optræde som selvbestaltede Advokater for vor sydlige Nabo.

Mellem Donau og Rhinen.

Exprestoget nærmede sig den schweiziske Grænse, og jeg var i ivrig Samtale med en politisk Agent fra Rumænien og en tyrkisk Købmand, der var Indehaver af et Varehus i Bukarest, da Toget standsede med et Ryk, og vi holdt ved den sidste Station før Grænsen, Gottmadingen, hvor Visitationen skulde foretages.

Da jeg agtede mig til Frankrig, var Undersøgelsen meget stræng, og da mine Papirer ikke var efter Ønske, blev jeg holdt tilbage tilligemed et Par italienske Damer og nogle andre mistænkelige Personer. Da jeg blev ført hen til Vagtlokalet sendte Tyrken mig et meget sigende Blik, idet Toget dampede videre.

Efter et Par Timers Forløb fik mit Pas en Paategning, hvorefter jeg kunde henvende mig

hos Overkommandoen i Lørrach, nogle Kilometer nord for Basel.

Da den direkte Forbindelse dertil var suspenderet, maatte jeg gøre en stor Omvej med Omstigning ad forskellige Smaabaner. Det første Sted, jeg skulde skifte, var i Singen, hvor jeg lejede et Automobil for at naa hurtigere frem, da den direkte Vej over Schwartzwalds sydlige Udløb kun androg ca. 100 km. Automobilet havde en kraftig Maskine, og Turen begyndte udmærket. Let, klar Frost og glitrende Solskin over et snedækket Landskab, med vid Udsigt til store, skovklædte Højder og gamle, berømte Borge, hvoraf der findes en Del i denne Egn, der er en af de skønneste i Tyskland.

Terrænet hævede sig stadig, der blev mere og mere Sne, og efter at have tilbagelagt 12—15 km kørte Automobilet fast i Udkanten af en Skov. Medens Chauffeuren arbejdede med at faa Vognen ud af Driverne, betragtede jeg nærmere de smukke Omgivelser. Jeg var ca. 1000 Meter over Havfladen, og ved at se i nordlig Retning, øjnede jeg Donau dybt nede i Dalen, hvor den snoede sig igennem lig et Sølvbaand.

Passagen blev atter fri, men nu viste det sig, at Chauffeuren, en lille, sortsmudset Italiener, var aldeles ukendt med Vejene. Han havde en Opskrift med sig paa Byerne, vi skulde passere, og et Landkort, som han ikke forstod at benytte. Jeg maatte derfor hjælpe ham, men det blev vanskeligere og vanskeligere at køre igennem den ret dybe Sne. Efter 3 Timers Kørsel viste Kilometertælleren kun 44, og paa det Tidspunkt kørte vi saa fast i Sneen, at det tog $\frac{1}{2}$ Time at komme i Gang igen.

Det var heldigvis i Nærheden af Blumenberge Station, og da jeg ikke ønskede at fortsætte Automobilturen, var Chauffeuren ogsaa meget tilfreds med at stoppe op.

Nogle tililende Bønder antog os for Spioner, men ved Stationsforstanderens fornuftige Optræden beroligedes Gemytterne. I Ventetiden til Togets Afgang snapsede jeg sammen med Bønderne i Kroen, og de lagde ikke Skjul paa, at de var lumsk kede af Krigen, som de forbandede, og Preusserne havde de heller ikke meget til overs for.

Fra Blumenberge løber Banen i sydvestlig Retning, og Toget ilede i Spiralløb ned i Da-

len, en Tur, der var meget smuk og interessant. En kortere Strækning fulgte Banelinjen Rhinen, som baade af Tyskerne og Schweizerne bliver afpatrouilleret af Motorbaade, og i Mørket tog Straalerne fra disses Lyskastere sig smukt og fantastisk ud.

Efter et Par Omstigninger var jeg endelig henad Midnat nær Maalet, da Rejsen blev brat afbrudt i Schopfheim. Jeg var nu kun faa Kilometer fra Fronten, og af Frygt for Flyverangreb, blev Toggangen indstillet, forøvrigt ikke uden Grund, da franske Flyvere ofte har bombarderet disse Egne.

Byens Gadebelysning var slukket, men en Banebetjent viste mig hen til Byens eneste Hotel, i hvis Restauration en yngre Mand underholdt Hotelfruen og nogle andre Kvinder med Musik og Sang.

Jeg blev indbudt til at slutte mig til Selskabet, men da jeg var meget træt efter den anstrængende Dag, maatte jeg afslaa det venlige Tilbud.

Jeg lod mig anvise et Værelse og bad om at blive vækket meget tidligt, da jeg absolut maatte med først afgaaende Tog. Dette afslog

Hoteldamen med den Motivering, at da Indehaveren var i Krig, var der ingen Anledning til at staa saa tidlig op af Hensyn til mig.

Kanonernes dumpe Drøn fra Elsass og Musikken nede i Gæstestuen forstyrrede mig, saa at Natteroen ikke var meget bevendt. Det faldt mig derfor let at staa tidlig op, og i god Tid naaede jeg i Bælgmørke ned til Banegaarden og afventede Togets Afgang dér.

Endelig naaede jeg Lørrach, hvor jeg maatte vente i flere Timer, før jeg fik Foretræde hos den jourhavende Kaptajn, men da gik ogsaa alt glat.

Da han beredvilligt paategnede mine Papirer, faldt det mig naturligt at yde et Bidrag til den Indsamlingsbøsse, der stod fremme, og Kaptajnen viste mig yderligere Venlighed ved at lade en Soldat skaffe mig en Vogn, da Togforbindelsen med Basel var indstillet, og takket være de gode Papirer slap jeg nu let og uden Undersøgelse over Grænsen.

Herfra tog jeg med den elektriske Sporvogn til Basel, hvor jeg først passerede den store nye badische Bahnhof, der under Krigen ligger tom og øde hen. Kort efter kørte jeg over

den store Rhinbro, og videre op til Grand Hotel Victoria, hvor den schweiziske Overkommando var installeret.

Jeg havde tilbagelagt en besværlig, men interessant Del af min Rejse, og i Fredstid gad jeg gerne gense disse skønne Egne.

I Paris under Verdenskrigen.

Da jeg besøgte Paris under Verdenskrigen foretog jeg Rejsen gennem Tyskland og Schweiz. Visitationen ved den franske Grænse blev foretaget i Pontarlier, og da der var en enorm Trafik, var Undersøgelsen et vidtløftigt Arbejde, der blev foretaget, dels af Toldembedsmænd og dels af de fineste Detektiver fra Paris, alt under militær Ledelse og Opsigt.

Det var et mægtig Træn, der, via den store Vaabenplads Dijon, i mindre end 7 Timer førte de Rejsende til Paris. Ankomsten fandt Sted om Morgenen til Syd-Banegaarden, — foran hvilken der holdt i Snesetal af Automobiler, som hurtigt spredte de Rejsende ud over Byen.

Paa Vejen til mit Hotel passerede jeg en Ejendom, der ved et Luftbombardement var flænget fra øverst til nederst, et gribende Vid-

nesbyrd om Krigens Rædsler. Denne Ødelæggelse stammede forøvrigt fra et Angreb i Krigens første Maaneder, og siden hen er det kun een Gang lykkedes de tyske Luftfartøjer at trænge frem til Paris.

Jeg tog ind i Hotel Chatham i Nærheden af den store Opera. Under Krigen er Hotellet nærmest blevet søgt af engelske Officerer og disses Paarørende.

Paa Grund af sparsomt Besøg var nogle af Hotellets Pragtsale aflukkede og Værelsespriserne var saa nedsatte, at jeg for 15 Francs pr. Døgn beboede en hel lille Lejlighed, udstyret med enhver tænkelig, moderne Bekvemmelighed.

I Krig som i Fred er Paris uforlignelig. Jo oftere man kommer der, og jo bedre man bliver kendt med Forholdene, des mere glæder man sig ved Opholdet. Jeg for mit Vedkommende gaar altid med en inderlig Længsel efter Paris.

Livet i Gaderne, de herlige Boulevarder og Avenuer, den lette, ubestemmelige Luft og den fikse Pariserinde, der iler let og graciøst forbi, ja alt det bevirker, at selv om jeg ikke ejede

en Franc til Luksus, jeg vilde dog intet Steds befinde mig bedre end i denne vidunderlige, skønhedsfulde By.

Krigens Alvor prægede naturligvis Livet, og dog, naar jeg om Eftermiddagen gik omkring i de velbesøgte Magasiner, eller naar jeg tog Plads uden for Café de la Paix og det myldrende fremmedartede Liv gled mig forbi, da var det forunderligt at tænke paa, at der kæmpedes, Dag og Nat, i kun 100 km Afstand mod en stærk og hensynsløs Fjende. Men den faste Beslutsomhed og den fornemme Alvor, der har grebet Nationen, maa afkræve Beundring hos enhver Fremmed.

Man har Arbejde til enhver, som kan og vil arbejde, og næsten alle Virksomheder er indrettede med Krigen for Øje, ja selv Dame-Konfektionisterne har paataget sig Hærleverancer, og dog forsømmer man ikke at skabe nye Moder.

Paris er nu som altid førende paa det Omraade, og de stærkt opreklamerede, amerikanske Moder er i Virkeligheden kun en Imitation af den originale Pariser-Streg.

En stor Del af Luksushotellerne er omdannede til Lazaretter, men iøvrigt ser man ikke meget til Saarede paa Gaderne, derimod mange Soldater og Officerer med Orlov.

Nye Kanoner, Panserautomobiler og iøvrigt Krigsfornødenheder af enhver Art, glider som en ustandselig Strøm gennem Paris paa Vej til Fronten og bliver næsten betragtet med lige saa stor Ærefrygt, som den, man viser et Ligtog.

I Frankrig har man som bekendt altid Tid til at vise Ærbødighed for Døden.

Paa Grund af Indkaldelserne er de store Forretninger lukkede mellem 12 og 2, i hvilken Tid der derfor er et vældigt Mylr paa de billige Restaurants, i Sporvognene og i Metroerne, der væsentlig under Krigen betjenes af Kvinder.

I de Timer gør Gadesangerne gode Forretninger i de store Konfektionsgaarde, hvor Midinetterne hører til fra de oplukkede Vinduer og af fuld Hals synger patriotiske Sange.

Jeg har overværet en Bispisning af ulykkelige, flygtede Belgiere, og der manglede sandelig intet. Store, dejlige Franskbrød, Suppe og Kød

var til Stede i rigelige Portioner. Frankrig har ikke glemt det Folk, der maatte tage Stødet af i Krigens første Dage, og som nu maa flakke hjemløst om.

De almindelige Caféer og Restaurants er velbesøgte, og Maden er god og rigelig, som sædvanlig. I de private Husholdninger mærkes Krigen ikke synderligt, kun Sukker og Kul er dyrt, derimod koster Æg kun det halve af, hvad de koster i København.

I enkelte, elegante Restaurants er der livligt Besøg ved The-Koncerterne fra 3—5, og i Diner Tiden fra 7—9, men Kl. 10 lukkes alle Restaurants og Kl. 11 samtlige Teatre og Kinos. Alle Natcaféer og Danselokaler paa Montmartre er lukkede under Krigen, og i Gaderne brænder ikke mere Lys end højst nødvendigt.

Militæret sætter ganske naturligt sit Præg paa Byen, og det var meget interessant at betragte de forskellige Soldatertyper: Højskotter med Skørt og bare Knæ, Indere med Burnus og store hvide Slag, og ikke mindst de djævelskudseende, afrikanske Turcos i røde Pludderbukser med store Ringe i Ørene og krumme Knive i Bælterne.

En god Bekendt og Forretningsven er Chauffeur under Krigsministeriet, en interessant, men anstrengende Bestilling.

Under Krigen dirigerer Hustruen (der som andet Steds) Forretningen, og ved en Frokost, jeg indtog sammen med dette Ægtepar, var det en Glæde at bemærke den sikre Tro, de begge nærrede til Frankrigs endelige Sejr.

Desværre løb Tiden altfor hurtigt, og jeg maatte rejse tilbage. De væsentligste af mine Indkøb lod jeg sende hjem via England; selv rejste jeg atter igennem Schweiz til Berlin, hvortil jeg medførte en Del Modeller, og forbavsede ved endvidere at medbringe flere Hundrede Rigsmark i Guld fra Banken i Paris, hvor man har rigeligt af dette Metal.

Kampen om Verdensherredømmet føres ikke alene med Vaabnene. Allerede nu, midt under Krigen, arbejder Franskmænd og Englændere af al Kraft paa at fortrænge Tyskerne i den oversøiske Handel.

Det er en Kamp, der gaar stille af, men den vil faa den allerstørste Betydning for Verdenshandelens Udvikling efter Krigen.

De Allieredes Magt paa Havet berøver Tyskland Lønnen for Sejrene til Lands, og denne Omstændighed er sikkert endnu mere pinlig for Tyskerne, end Manglen paa Føde og Brugsartikler.

Set og hørt i Schweiz.

Skønt den danske Natur er saa vidt forskellig som vel muligt fra den schweiziske, har Befolkningen dog mange Lighedspunkter i Udseende og Maade at være paa.

Der som her gaar Togene langsomt og som oftest med store Forsinkelser, og Schweizeren har det samme, godmodige »kommer det ikke idag, saa imorgen« Præg over sig, som Gennemsnitsdanskeren. — Schweizerne har 3 Sprog og højest forskellige Sympatier med Hensyn til de krigsførende Nationer, men eet er de alle enige om, og det er, at Landet skal forsvares til det yderste. Det er uhyre Ofre, der bringes, og kolossale Anstrængelser, der bydes Soldaterne, for at disse til enhver Tid kan være i den bedst mulige Træning, til at værne Landets Grænser. Der er til Stadighed under

Krigen $\frac{1}{4}$ Mill. Mand under Vaaben, og særligt mellem Basel og Bern har jeg set enorme Troppemængder, saaledes ogsaa et af de berømte Jægerkorps paa Ski.

I Berner Oberland boede ved Krigen Udbrud en Mængde Tyskere, der havde levet i Schweiz i 10—20 Aar, uden at lade sig naturalisere, og derfor blev hjemkaldt til Tyskland, da Krigen udbrød. De optraadte meget udfordrende og overmodige, da de drog af Sted, og de proklamerede, at de kom snart igen for paa Tysklands Vegne at tage Landet i Besiddelse lige til Alperne. Det kom til betydelige Sammenstød med den indfødte Befolkning, og dette har blandt andet bevirket, at tyske Handelsrejsende under Krigen har maattet rejse fra By til By uden at kunne sælge Varer som sædvanligt, ja i de vestlige Kantoner jagede man dem ligefrem ud.

Industrien i Schweiz har lidt meget under Krigen. Man har haft Vanskeligheder med at skaffe Raavarer, da Exportørerne ogsaa i dette Land har været for nævenyttige.

Hotellerne, der i den første Del af Krigen stod helt tomme, har nu ganske godt Besøg

af Velhavere fra de krigsførende Lande, og det er ikke sjældent at se invalide Officerer, der har kæmpet imod hinanden, diskutere Krigen under fredelige Former.

Maaske dog et lille Vidnesbyrd om, at det stærke Had mellem Nationerne ret hurtigt vil svinde, naar Freden engang bliver en Kendsgerning.

Flugten fra Fangelejren.

Idet »Prins Christian« lagde til ved Færgelejet i Gedser, begyndte den daglige Kamp paa dansk Grund, der arrangeres af de danske Statsbaner, idet man lader et Par hundrede Mennesker storme den gennemgaaende Vogn til København.

Kampen var endt, og de Rejsende sad og udhvilede sig paa de tilkæmpede Pladser i livlig Samtale om det første Indtryk af Danmark. Min Genbo i Kupéen var en yngre Mand med et haardt Udtryk i et magert, energisk udseende Ansigt, hvori der lynede et Par mørke Øjne. Mandens Klædedragt stod ikke i Forhold til Udseendet. Hans Jakke var grumset graa med Skulderremme og Spændetamp, netop saadan en Dragt, som saa mange tyske Turister ved Pinsetid promenerer paa Strøget og i Tivoli.

Paa ægte germansk Vis havde han Fjer i Hat-
ten, og den tyske Kejsers Billede var anvendt
som Slipsnaal.

Vi kom snart i livlig Samtale, og inden vi
naaede København, havde han vist mig, at han
under Klædningen bar franske Officers Ben-
klæder, og næste Dag kom Løjtnant Georges
C., klædt som elegant Gentleman, ind hos mig
og fortalte sit Livs Æventyr. —

Han stammede fra et rigt Hjem i Frankrig
og havde som Barn haft saavel tysk, som en-
gelsk Guvernante. De derved erhvervede, gode
Sprogkundskaber var sidenhen blevet yderli-
gere udviklede paa Rejser i og udenfor Europa.
Aaret før Verdenskrigen havde han tilbragt
paa Balkan, vel nærmest som politisk Agent
for Frankrig, men da Krigen brød ud, meldte
han sig ved sit Regiment i Paris, hvor han
var Reserveløjtnant.

Allerede den 28. August 1914 blev han haardt
saaret i en Rytterifægtning ved la Cateau og
laa 18 Timer paa Valpladsen, i hvilken Tid
han paastod at være blevet bestjaalet for 800
Franc af en preussisk Soldat. — Da han om-
sider blev samlet op, blev han bragt til et

Hospital tæt bag Fronten, hvor han fik en omhyggelig Pleje, men allerede da han var blot nogenlunde helbredet, blev han ført videre. Hans Omtale af denne Transport trodser enhver Beskrivelse. I fem Dage var han og hans Lidelsesfæller under Vejs i snavsede Kreaturvogne. De fik næsten ingen Føde, og da han paa en Skiftestation, syg og elendig som han endnu var, vilde søge Hvile paa en Bænk, blev han sparket ned af en af Bevogterne, en bayrisk Soldat. — Endelig naaedes Bestemmelsestedet, Fangelejren i Torgau ved Elben. Han skildrede Opholdet her som dræbende kedsommeligt, og dertil kom, at Kosten var daarlig og utilstrækkelig, elendige Værelser og Sengesteder, men værst af alt var Tilsynet af brutale Underofficerer, der ved enhver Lejlighed gjorde alt for at drille og irritere de fangne Officerer. Af Handelsmænd, der havde Lov til at forhandle forskellige Ting i Lejren, lykkedes det ham fra Tid til anden at købe nogle gamle Klædningsstykker under Paaskud af, at han frøs, og efter en nøje udtænkt Plan flygtede han den 15. Februar 1915. —

Fangelejren var paa de tre Sider omgivet af et uigennemtrængeligt Næt af Pigtraad og Hegn, men den fjerde Side var en Vandgrav, og denne sneg han sig ned til en Eftermiddag og afventede Mørkets Komme, i Vand til Halsen. Det anskaffede Tøj førte han med sig, og kommen over Vandgraven iførte han sig det og gik, forklædt som Arbejder, langs Elben til Wittenberg, hvorfra han tog med Toget til Berlin. —

Her kendte han en fransk Dame, som han opsøgte, og hos hvem han holdt sig skjult i nogle Dage. Hun købte Klæder til ham hos Wertheim, og han fik overladt en Schweizers Pas, hvilket han paaklæbede sit Fotografi og forsynede med falske Stempler.

Ankommen til Warnemünde førtes han ind til Visitation, og Undersøgeren begyndte at føle paa ham og løsne Klæderne, da Officeren af Skræk udstødte et Klagesuk og fór sammen. Overfor Undersøgeren, der studsede derved, forklarede han, at denne Optræden var foranlediget af et alvorligt Mave- og Broktilfælde. Med en deltagende Udtalelse slap han for yderligere Undersøgelse, der ellers vilde have fældet

ham, idet han ikke havde turdet aflægge sine franske Officersbukser, da disse var det eneste Bevis for, at han var Officer og ikke Spion.

Paa mit Spørgsmaal, hvordan han turde ud-sætte sig for saa absolut en Livsfare, svarede han: »Jeg har kun kæmpet for mit Fædreland i een Maaned, og det er for lidt.«

Han var meget medtaget af Besværlighederne ved Flugten, og blev nogle Dage i København for at vinde Kræfter, hvorefter han over Bergen og England vendte tilbage til Frankrig.

Veje, der skilles —

I Begyndelsen af 1903 foretog jeg en Rejse over Land til Aalborg. I samme Kupee sad en yngre Mand, der ved sit sydlandske Udseende straks tiltrak sig min Opmærksomhed. Han sad og læste i »Berlingske Tidende«, og efter en Stunds Forløb henvendte han sig til mig og bad mig forklare sig Indholdet af en Artikel, da hans Kendskab til Dansk var meget mangelfuldt. Jeg oversatte Artiklen for ham, og dette førte til, at vi var sammen paa hele Turen til Fredericia, hvor vore Veje foreløbigt skiltes, idet han, Dr. phil. Ferdinand Runkel, skulde til Rostoch, hvor han den Gang var Medredaktør af »Rostocker Anzeiger«, og jeg skulde til Aalborg.

I de nærmeste Aar derefter korresponderede vi af og til med hinanden, og da han ofte var

paa Rejse i og udenfor Europa, var hans Breve meget interessante og belærende for mig, der den Gang var 25 Aar og 5—6 Aar yngre end Runkel.

Det var dog først i 1909, at vi personligt kom til at kende hinanden nærmere, da han som Repræsentant for »Berliner Morgenpost« kom til København, hvor han opholdt sig i 6—8 Uger under Rigsdagens Behandling af Forsvarslovene, der i høj Grad interesserede Tyskland.

Vi traf ofte sammen og foretog flere Cykle-Udflugter, bl. a. til Hundie og Mosede Strand, der er mere ukendt for Københavnerne end Jyllands Vestkyst, og det undrede mig allerede den Gang, at han, den Fremmede, vidste saa god Besked med hele Københavns Omegn og ikke mindst med Dybdeforholdene i Køge Bugt.

I de nærmeste Aar derefter besøgte jeg ham ofte i hans Hjem i Friedenau ved Berlin, hvor jeg en Gang traf ham i Løjtnantsuniform, idet han var indkaldt til Manøvre ved Rytteriet, og paa Grund af et Fald med Hesten, ved en Øvelse i Küstrin, var blevet midlertidig utjenstdygtig.

Det var et udmærket og interessant Hjem at besøge, og hans Hustru var en dygtig Husmoder. I Nærheden havde de en Have, hvor Børnene, en Dreng og en Pige, tilbragte det meste af Dagen. I Efteraaret 1909 udgav han et Værk om Bøcklin, og forsynet med en smuk Tilegnelse sendte han mig et Eksemplar af Bogen, hvis Titel var »Neben meiner Kunst«.

Bøcklin var som bekendt en berømt, tysk Maler, men denne Bog handlede særligt om Bøcklins Forsøg paa at konstruere en Flyvemaskine. Bøcklin led store Skuffelser som Opfinder og havde megen Modgang og mange Pengevanskeligheder, indtil Militærmyndighederne fik Interesse for Sagen. Det lykkedes omsider Bøcklin at konstruere en vel afbalanceret Flyvemaskine, men han oplevede ikke at se noget egentligt Resultat af sine Bestræbelser, idet det skortede paa Drivkraften, den senere opfundne, kraftige og dog lille Benzin-Motor. Men den senere Udvikling af Flyvemaskinerne har vist, at Bøcklin allerede i Aarene 1880—90 var inde i det rette Spor.

I 1911 blev Dr. Ferdinand Runkel Redaktør af et Blad i Frankfurt, og vort Bekendtskab

i de følgende Aar indskrænkede sig til korte Meddelelser.

Jeg blev derfor ret forundret, da jeg i April 1915 modtog et Brev, hvor jeg allerede paa Udskriften genkendte hans karakteristiske Haandskrift. Jeg betragtede Brevet nærmere, og det forundrede mig, at det havde et særligt Passerstempel bag paa, og at det paa 12 Timer var naaet fra Berlin og hertil, da Breve ellers under Krigen er flere Dage under Vejs.

I Brevet, der var meget langt, meddelte han mig bl. a., at han var kommen tilbage til Berliner Morgenpost, og at det vilde glæde hans Hustru og ham, om jeg ved første Lejlighed vilde besøge dem i Berlin i deres Hjem. Men Efterskriften var dog den interessanteste, idet han deri skriver, at en nærmere angivet Person i København var vidende om en Stormagts Opmarscheringsplan, og at det i særlig Grad vilde interessere ham at vide nærmere Besked herom, da han var i Færd med at nedskrive et historisk Værk om Verdenskrigen.

Kort Tid efter havde jeg Forretningsærinde i Berlin, og det faldt mig naturligt at opsøge

ham i det store Blad-Palæ i Kochstrasse, hvor jeg saa ofte havde truffet ham. Jeg traf ham ikke i den sædvanlige Afdeling, ja man var end ikke der vidende om hans Tilbagekomst til Bladet, men endelig lykkedes det mig at faa at vide, at han under Krigen gjorde Tjeneste i Generalstabens Efterretningskontor paa Moltkeplatz, men man betydede mig samtidig, at der kunde jeg ikke opsøge ham. En Kontorchef ringede Dr. Runkel op i Telefonen og meddelte mig, at Dr. Runkel vilde komme hurtigt, i Fald jeg ventede.

Da han kort Tid efter kom til Stede, iført preussisk Generalstabsuniform, var Gensynet hjærteligt, og han bad mig følge med. Kommen ned paa Gaden indbød han mig til en Køretur i den ventende, elegante feltgraa Militær Limusine. Under Køreturen kom vi hurtigt til Sagen, men da jeg hverken kunde eller vilde skaffe ham de ønskede Oplysninger, faldt Talen paa almindelige Emner, og blandt andet meddelte han mig, at han i Begyndelsen af Maj ventede at faa tildelt en Bataillon paa Østfronten, og blive forfremmet til Oberst. Efter en Stunds Forløb skiltes vi i al Ven-

skabelighed. Jeg forstod, at han var parat til at ofre alt for sit Fædreland, og jeg selv følte, at vore Veje næppe oftere mødes.

Uden Fædreland. —

Paa mine Rejser har jeg ofte beundret den rørende Kærlighed, de forskellige krigsførende Nationers Befolkning nærer til deres Land, og den Stolthed, de føler ved at tilhøre netop een bestemt Nation.

Anderledes tænkende er det store Flertal af de Neutrals, for hvem Krigen har været Midlet til hurtig Berigelse. I de Kredse har jeg truffet adskillige, der beklagede, at de ikke var født til noget bedre, end at være Sønner af Danmark.

I et af de internationale Eksprestog var jeg i Selskab med en Mand, der ved at udnytte en sindrig Opfindelse har tjent adskillige Millioner, og i Samtalens Løb spurgte jeg ham, der havde haft saa megen Medgang, om han ikke følte Glæde ved at være dansk, hvortil han svarede:

»Jeg har udnyttet min Vuggegave uden andre Hensyn end Hensynet til mig selv, og at tilhøre en lille Nation er en beklagelig Hæmsko for at tjene Penge, og Nationalfølelse er en dum og upraktisk Ting.«

»Jeg giver den Herre Ret,« sagde en amerikansk friseret og barberet Københavner med Shagpibe og Lakstøvler. Og da jeg siden hen spurgte denne Landsmand, der var paa Vej til Buda Pest, om han ikke beundrede denne skønne Bys Beliggenhed, lo han og svarede: »For mig er alle store Byer ens, men jeg beklager, at jeg som Fagmand maa sætte mine Tænder i det Kød, man for Tiden serverer i de krigsførende Lande.«

Ja, Krigen opruller mange mærkværdige Billeder for Iagttageren, og den skaber mange nye Leveveje for de Internationale.

I Berlin har jeg ofte truffet en yngre Mand, hvis Fa'r sammen med den danske Hær i Februar-Vinteren maatte gaa fra Dannevirke til Dybbøl, og som nu lever lunt og rart af at vejlede de Neutrale og skildre de Allieredes fæle Overfald paa Centralmagterne. Samme Mands Virke var mindre ideelt før Krigen,

idet han den Gang fremmede Haarets Vækst eller Misvækst »nach Belieben.«

Men et glemmer jeg ingen Sinde, Synet af de belgiske Flygtninge paa Boulevarden i Paris. Elendige, dødtrætte Oldinge og for tidligt ældede Kvinder, hvis eneste Eje var spæde Børn i Pjalter; ja og dog, maaske ejede disse Stakler et lønligt Haab om at gense deres Fædreland.

Smaa Begivenheder.

At man i Tyskland følger med i alt, hvad der passerer i Udlandet, er nedenstaaende et Eksempel paa. Da jeg engang i Foraaret 1915 passerede Grænsen, blev jeg taget i Forhør, idet man ønskede nærmere Forklaring over forskellige Ting, jeg havde skrevet nogle Uger før i et lille Hæfte, som jeg udsendte privat. Man behandlede mig iøvrigt meget høfligt, og da jeg blot havde meddelt Facta, havde man intet at bebrejde mig. Det havde imidlertid de danske Myndigheder, der i Januar 1916, paa Foranledning af vor sydlige Nabo, lod mig afhøre i Anledning af en Rejseskildring, jeg havde tilsendt et dansk Blad. Jeg nægtede forøvrigt at udtale mig. Man kan ogsaa være forivrig i at tjene de store Herrer.

En af de første Gange, jeg passerede Grænsen under Krigen, havde man det Indtryk, at

mine Papirer var falske. Efter et længere Krydsforhør blev jeg ført hen til et lille Hus i nogen Afstand fra det egentlige Visitationslokale. Jeg maatte klæde mig fuldstændigt af, og min Garderobe blev meget nøje undersøgt, men selvfølgelig uden Resultat. Imidlertid var Dørens Lukke gaaet i Baglaas, og sluttelig opfordrede man mig til at springe ud af Vinduet. Jeg forlangte da, at en Soldat skulde springe først, jeg vilde ikke risikere en Kugle fra en af de overalt posterede Skildvagter. Vagtkommandøren indvilligede heri med et forstaaende Smil.

I Spisevognen mellem Warnemünde og Gedser havde jeg i Forsommeren 1915 et aparte Uheld. Under Middagen faldt pludselig en af de elektriske Luftventilatorers Propeller ned i Hovedet paa mig. Slaget var haardt, og det frembragte en 6-8 cm. lang Flænge i min Pande.

Der blev hurtigt skaffet Forbindsmateriale til veje, og jeg blev udmærket forbundet. Efter Forhandling med Spisevognsselskabet fik jeg siden hen en god Erstatning udbetalt, og udover et mindre Ar, har jeg ikke haft vedvarende Følger af Uheldet.

Berliner Stemninger. I.

Fra engelsk Side er det ofte blevet fremhævet, at Verdenskrigen endnu kun efter 1¹/₂ Aars Forløb er ved sin Begyndelse. For den store Befolkning i de krigsførende Lande maa det være forfærdende at tænke sig en saadan Paa-stand omsat i Virkelighed. Jeg har kun een Gang besøgt Frankrig under Krigen og kender ikke Forholdene som de dér er nu, men jeg har hver Maaned (under Krigen) haft Lejlighed til at se Livets Gang i Berlin og har iagttaget de vekslende Stemninger under Krigens Forløb.

Jeg har set Berlin i Fest og Sejrsrus i de første Krigsmaaneder, da alle, Fattige og Rige, frydede og glædede sig, jublede og sang, naar Sejrsklokken lød. Berlin var flagsmykket Dag og Nat, og selv den fattigste Stymper var vild

og glad af Henrykkelse over Krigens Gang. Da ventede alle som een en sejrrig og hurtig Afgørelse og en fuldstændig Underkuelse af Fjenderne i Øst og Vest — til Lands. Naar Talen lød om de bedrageriske Englændere, var Stemmerne lidt usikre, i det mindste var man klar over, at det vilde tage Tid. Men Sejren til Lands skulde sikre Tyskland Forsynninger af enhver Art, og saa kunde man, om galt skulde være, føre Krig med Englænderne i flere Aar.

Tiden er gaaet, og Sejre har det ikke manglet paa. Man haaner og spotter Englænderne og ønsker dem Døden og Djævelen, og forbander samtidig den engelske Politik, der vel ikke har formaaet at udsulte Tyskland, takket være de neutrale, men kostbare Hjælpere, men som dog har drevet Priserne op til fabelagtige Højder paa de fleste Levnedsmidler og alle Brugsartikler. Man tænke sig blot, at engelske Gummikapper, der herhjemme koster 12—15 Kr., i Berlin betales med 40—50 Rmk. under Krigen.

Kort før Jul gik jeg fra Lager til Lager, for at købe uldne Stoffer, men der var intet at faa. Alle Restbeholdninger var reserveret

Indlandet. Som bekendt er det vanskeligt at faa en Drosche i Berlin, dog det lykkedes, men Vognen stank skrækkeligt, og Hesten var en elendig Krikke paa 20—30 Aar. Jeg kørte en Tur og kom forbi Træ-Kolossen »Hindenburg«, der stadig mangler Søm og Anseelse som Kunstværk. Ved et Gadehjørne skurrede Vognen henad den fedtede og slet passede asfalterede Gade og tørnede imod en elektrisk Sporvogn, hvis kvindelige Vognstyrer til Dels reddede Situationen ved en kraftig Bremsning. Rosinanten og Vognen gik kaput, men det hele var ikke meget værd.

Jeg entrede Sporvognen og kom op i Forstaden Moabit. Jeg blev gjort opmærksom paa en stor Fabrik, hvor man ved Fremstillingen af Granater beskæftigede flere Hundrede russiske Fanger, der om Natten var indkvarteret i Naboejendommen. Det er væsentligt oppe fra Moabit, at de nødlidende Skarer er trængt frem til Demonstration imod Krigen.

Ja, Krigen er ikke nogen demokratisk Foranstaltning, den vil yderligere uddybe Forskellen mellem Fattig og Rig. Alle Fraser til Trods. Her oppe i Moabit Nød og Elendighed, tomme

Kaféer og Forlystelsessteder, og i de rige Kvarterer stadig Liv og Pragt. I de elegante Restaurationer kan man faa alt for Penge, russisk Kaviar, fransk Champagne og italienske Frugter og Blomster.

Den neutrale Rejsende, der kun færdes i Centrum og Berlin W., har intet at beklage sig over, højst Brødet og Droscherne. Har man Penge nok, behøver man heller ikke at gaa hjem, naar Polititimen er inde Kl. 1, der er Pauluner nok, hvor man kan være omgivet af festklædte Venner og Veninder, saa længe man lyster.

Krigen gaar sin Gang, den er ved at blive en fast Institution. Det store Folk lider Nød og Afsavn, men Dame-Moderne skifter ustandseligt, næsten hurtigere end før Krigen. Man maa beundre de berlinske Modelhuse, at de, trods Mangel paa Arbejdskraft og direkte Forbindelse med Paris, ingen Sinde hurtigere og bedre har efterlignet og imiteret Pariser-moderne, end Tilfældet er nu. Man taler ikke mere om den saakaldte tyske Mode, det er haabløst. Pariser-Moderne sejrer nu som altid, og Schweizerne er det neutrale Mellemed,

der sørger for, at Centralmagternes Damer ikke stilles i Skygge.

Stofferne til Soldaternes Klæder bliver tyndere og tyndere, Farverne mere og mere graa, men de rige Berliner Dammers Pelsværk og Silkedragter er næsten elegantere, end før Krigens og adskilligt smagfuldere, da man ikke benytter de stærke Farver.

Igennem Storbyens Liv har jeg set nok af Krigens Forbandelse, og naar dertil kommer Synet af de Saarede, de Lemlæstede og de Blindede, ja, da haaber og beder man til, at vi her i Danmark maa blive forskaanede for Verdenskrigen.

Berliner Stemninger. II.

Saa planmæssigt som i Fredstid ankom jeg en December Aften ved 10-Tiden til Stettiner Bahnhof i Berlin. Skønt jeg var en af de første, der naede ud paa Gaden, var der intet Køretøj at faa. Da jeg af praktiske Hensyn ikke medførte synderlig Bagage ud over en Tandbørste, og da Vejr og Føre var godt, drev jeg ind ad Byens Centrum til.

Jeg gik ind i en større Restaurant og slog mig ned ved et Bord, hvor der allerede sad et Par jævne Borgere og diskuterede Krigen ved et Glas Øl.

Der var ikke saa faa Mennesker i Lokalet, og ved Nabobordet var en Soldat Midtpunktet i en større Kreds. Han var øjensynligt kommen lige fra Fronten, smudsig og plettet, som han var. Imedens han spiste og drak, fortalte han

Familjen sine Oplevelser, der lod til at interessere meget.

Imidlertid kom en Officer ind i Lokalet. En Mensur-Skramme i et fedladent Ansigt med daarlig Teint lod mig formode, at han nys havde faaet Uniformen paa, og at han til Dagen før havde været Kontormand.

Min Nabo, Soldaten, rejste sig ikke op til Hilsen, og blev derfor irettesat af Løjtnanten, der gjorde forgæves Forsøg paa at faa Huemærket at se. Løjtnanten fjærnede sig omsider, men kom lidt efter tilbage og befalede Soldaten at følge med. Der var ved at blive Panik i Lokalet, men Soldaten gik, dog medfulgt af en Mængde af Gæsterne, der absolut var paa hans Parti. Officeren havde en Vogn holdende, og befalede Soldaten at stige ind. Denne adlød, men Mængden tog nu Affære, og Officeren maatte flygte ned ad en Sidegade; Soldaten blev genforenet med Familien, og jeg bemærkede, at et Par Betjente i Nærheden forholdt sig passive.

Med den underjordiske Bane tog jeg ud i Westend, hvor jeg traf en Berliner-Bekendt,

der er blevet Millionær under Krigen ved Leverancer til Hæren.

Vi gik hen i en Nat-Cafee, hvor Livet leves saa stærkt som nogen Sinde, og hvor min Bekendt er Stamgæst. Idet vi traadte ind i Lokalet, brød Musikken af midt i et Stykke og gav sig til at spille Millionærens Yndlingsmarsch.

Stemningen i Lokalet var paa sit højeste; der var en Mængde lystige Selskaber, og i et Hjørne bemærkede jeg nogle unge Officerer, der i Selskab med nogle elegante Kameliedamer af og til sprang op paa Stolene, brølede Hurra, tømte Glassene til sidste Draabe og derefter kastede de fine Krystalglas over Hovedet.

Omsider tømtes Lokalet, og et større Selskab soldede videre i Millionærens elegante Lejlighed, hvor der blev talt om alt andet end om Krig.

De følgende Dage besøgte jeg mine Forretningsforbindelser og mine private Venner. I min Branche er der næsten intet at faa, og det, der kan faas, er elendigt i Kvalitet og dyrt.

Den engelske Afspærring virker ødelæggende paa Tysklands Handel med Udlandet, og man savner bl. a. baade Bomuld og Uld.

I Forretningskredse taler man ugerne om Krigen, enhver har lidt for store Tab og har saavel pekuniære som personlige Sorger. Man er overalt bekymret for Fremtiden og klar over Situationens Alvor og venter ikke, at selv en sejrrig Afslutning paa Krigen kan fri Tyskland for store, økonomiske Vanskeligheder.

Priserne paa alle Levnedsmidler er allerede nu saa høje, at det kun er et lille Tal af Berlins Befolkning, der har Raad til at spise sig mætte. Og de, der har Raad, spiser gerne i Restauranterne for dog at faa nogen Adspredelse fra de store Bekymringer og Sorger.

I min store Bekendtskabskreds er der ikke eet Menneske, der ikke har tabt adskillige Kilo i Vægt under Krigen.

I de senere Maaneder har det virket meget nedslaaende, at Udsigterne til Fred er saa minimale, og trods alle Fraser og Avisartikler bliver den store Befolknings Ønsker om Fred for hver Dag mere og mere absolute. Og selv om der maa gøres Indrømmelser i Retning af et selvstændigt Polen og et tilbagegivet Elsas, er det store Folks brændende Haab og Ønske sikkert »en snarlig Fred«.